

tološki eksperiment Crkva je osudila kao opasno za kršćansku vjeru.

U četvrtomu poglavlju, »Gnostičke i druge slikovnice u antici«, njemački patrolog ukazuje na važnost slika, odnosno slikovnica u antičkoj filozofiji i religiji. Uzimajući kao primjer tzv. »Ofitski dijagram«, koji spominju Celzo i Origen, Marksches tumači slikovnice kao didaktički instrumentarij koji je trebao služiti što boljem i lakšem razumijevanju određenoga filozofskog ili religijskog sadržaja učenicima ili vjernicima (str. 145.). To se posebno vidi kod tzv. »Prve knjige Jeua«, gnostičkoga teksta, gdje se mogu primijetiti ilustracije Jeua (Boga), iz kojega emaniraju drugi Jeui. Poput ostalih slikovnica u antičkom razdoblju, i gnostičke slikovnice, primjerice izgubljena Manijeva knjiga »Eikon«, trebale su služiti što boljem shvaćanju i prihvaćanju gnostičkih temeljnih ideja. Zadnje poglavlje posvećeno je njemačkomu filozofu Hansu Leisegangu (1890.-1951.). Marksches vrjednuje njegov doprinos raspravama o gnozi, napose njegovo smještanje gnoze u kontekst helenističke kulture, budući da je desetljećima prevladavala teza da se gnoza treba shvaćati u kontekstu istočnjačkih religija (Hans Jonas). Leisegang ipak ne uviđa da je gnoza djelo »kršćanskoga laboratorija«, tvrdeći da je gnoza nastala prije pojave kršćanstva u orfičkom i pitagorejskom kulturnomu ozračju.

Sve u svemu, Markschesova knjiga pruža izvrstan uvid u temeljne ideje gnoze te ukazuje na razloge odbacivanja gnoze u prvim stoljećima Crkve. Na taj način knjiga predstavlja važan doprinos razu-

mijevanju ne samo Crkve prvih stoljeća, nego i današnjih teoloških rasprava. Posebno se to odnosi na pitanje odnosa Crkve i kulture. Vidjeli samo da je gnoza jedan veliki pokušaj otvaranja kršćanstva helenističkoj kulturi, ali pod cijenu mitologizacije i pluralizacije kršćanske vjere. Tih gnostičkih opasnosti nije lišena ni današnja teologija i duhovnost. Mnogim se teozozima i vjernicima kršćanska vjera čini preracionalnom i suviše krutom (naglasak na jedinstvo) pa je nastoje mitologizirati i pluralizirati, pri čemu se ugrožava spasenjska uloga Isusa Krista i vjera u Trojedinoga Boga. Takvi pokušaju mogu se primijetiti u nekad popularnoj pluralističkoj teologiji religija, kao u mnogobrojnim ezoterijskim i drugim mješavinama »New Age« i kršćanske vjere koje se predstavljaju kao istinsko kršćanstvo. No, ne radi se ni o čemu drugomu nego o onomu što smo vidjeli kod gnoze: suobličavanje postojećem duhu vremena na uštrb istinske poruke kršćanske vjere.

Ivica Raguz

Stanko Lasić,

Pravo na rođenje u učenju Crkve, prir. Petar Marija Radelj

- Centar za bioetiku Zagreb, Tonimir, Varaždinske Toplice, 2009., 704 str. Više o knjizi i pedesetak stranica iz nje na: www.tonimir.hr/pravo_na_rodjenje.htm

Priređivač ove enciklopedijske knjige, Petar Marija Radelj, teolog i dokazani znanstvenik, s velikim uložnim tru-

dom podario je hrvatskoj kulturnoj javnosti dopunjenu doktorsku disertaciju don Stanka Lasića, katedralnoga župnika Gospe Velike u Dubrovniku i dekana svećeničkoga zbora grada Dubrovnik. Knjiga je tiskana u Nakladničkoj kući Tonimir u Varaždinskim Toplicama, kao sedma knjiga biblioteke »Donum vitae« Centra za bioetiku Filozofsko-teološkoga instituta Družbe Isusove u Zagrebu. Tako je, unatoč samozatajnosti ovoga prezbitera Dubrovačke biskupije, svjetlo dana ugledalo djelo od 704 stranice čiji je naslov *Pravo na rođenje u učenju Crkve*. U njoj se raspravlja o temeljnom ljudskom pitanju koje bismo mogli izreći još kraće: pravo na život.

Knjiga je teološki fundirana i potkrijepljena multiznanstvenim instrumentarijem. Njezina je vrijednost i u tomu što je interdisciplinarno dopunjena suvremenim pristupima pravu na rođenje. Iako je don Stanko Lasić obranio doktorsku tezu u Rimu 1984. godine, na Papinskom lateranskom sveučilištu, knjiga iznosi suvremeno i dokumentirano, sa svim relacijama, to osnovno pitanje ljudskoga roda. U tomu je njezina najveća vrijednost. Pisana je *cum sensu Ecclesiae*, s osjećam crkvenosti, u skladu s kršćanskim učenjem od pracrkve, crkvenih otaca, općih crkvenih sabora, uvaženih teologa, od skolastike na čelu s Tomom Akvinskim do Josepha Ratzingera, sadašnjega pape Benedikta XVI. Sveobuhvatni tematski popis literature otvara nove mogućnosti istraživanja. Više od 430 natuknica u Pojmovniku definira teološki, filozofski, medicinski, pravni i demografski pa i jezikoslovni aparat. Sadržaj knjige

tako zadire u brojne sfere ljudskoga života.

U njoj se mogu pronaći podatci o mnogim komparativnim znanostima, kad je u pitanju pravo na rođenje kao dio osnovnoga ljudskog prava na život. Knjiga je namijenjena svim ljudima otvorena srca i uma, budućim akademskim građanima od slušača teologije do novinarstva i politologije, ali i svima koji budu željeli doći do iscrpnih stajališta, kako Crkve tako i komparativnih znanosti o ovomu prevažnom predmetu. Uvjeren sam da će pobuditi široko zanimanje ne samo po svojoj enciklopedijskoj metodi, nego i tolerantnošću prema svima koji misle drukčije, nadasve po koncilijantnom stavu prema onim pitanjima gdje znanost staje, a teologija upućuje na Stvoritelja. U knjizi su dotaknuta pitanja čovjekove pojavnosti, njegova smisla, osobnih patnji, nepredvidljivih ugroza prema slobodi odlučivanja kao i iskreno priznanje da na konačna pitanja i nema ljudskih odgovora doli vjere u Boga koji sve ljudske nevolje na kraju okreće u dobro.

Evo nekih autorovih naglasaka: Crkva uči da je novi ljudski život nazočan od trenutka začeca, tako da posjeduje isto dostojanstvo i isto pravo na život kao bilo koja druga ljudska osoba. Premda je Katolička crkva među rijetkim braniteljima ljudskoga života od samoga začeca do naravne smrti, djelovanje Crkve kao da je nedoraslo pred suvremenom praksom i ideologijama koje je nadahnjuju. Zajedničko je, međutim, u učenju Crkve i biomedicinskih znanosti općeprihvaćeno gledište da je oplodnja – začec, jedini događaj u čovjekovu

razvitku koji udovoljava znanstvenim kriterijima za početak ljudskoga života. U oplodenoj jajnoj stanici nalazi se genetički zapis novoga ljudskog bića i nikakvo pojedinačno zbivanje više ne mijenja narav začetoga stvorenja. Zato pravo na život nije samo pitanje svjetonazora, nije samo religiozno pravo, nego je to najosnovnije ljudsko pravo.

Drugi vatikanski sabor posebnu pozornost posvećuje poštovanju i zaštiti ljudskoga života. U konstituciji *Gaudium et spes* sadržana je integralna antropologija, to je dokument kojim je Crkva željela zagrliti cijeli svijet, *Magna charta* ljudskoga dostojanstva koje treba promicati i braniti. Iz činjenice da je Bog temelj čovjekova dostojanstva proizlazi i drugi važan element: poziv na sjedinjenje i dijalog s Bogom jer »čovjek ne može živjeti punim životom po istini, ako tu Ljubav slobodno ne prizna i ne povjeri se svojemu Stvoritelju« (*Gaudium et spes*, br. 19). Crkveno učiteljstvo oduvijek je iznosilo na svjetlo transcendentnu narav ljudskoga života, priznajući da se temelj te divne tajne nalazi u Bogu. Doista, Bog je stvorio čovjeka iz ljubavi. Htio ga je jedinstvenim među ljudima za njega samoga. Pozvao ga je na sjedinjenje započeto u ovom životu, a završno u vječnoj sreći i zato je poboraj degradacija osobnoga dostojanstva i povrjeda temeljnoga prava na rođenje.

U dodatku knjige je i povijesni mozaik o dubrovačkom Nahodištu koje je djelovalo od 1432. do 1927. godine. Štoviše, to je dubrovačka prethodnica iz 1432. saborskoj konstituciji *Gaudium et spes* iz 1965. godine. Pod svodom Kneževa dvora, okružena starodrevnim kamenim

ziđem (»mírima«) koji su doticali slavni dubrovački predci, u sjedištu časnoga kneza, zapisana je, s ponosom ističemo, veličanstva odluka pred kojom srce zadrhti jer je izraz najvećega čovjekoljublja, jer svjedoči o kršćanskomu svjetonazoru i vjeri ovoga Grada u Tvorca života. Stoga, vratimo na trenutak vrijeme unatrag, u godinu 1432., jer upravo dohode jedan po jedan gospari, senatori (»senaturi«) i vijećnici. Obučeni u toge, kako i pristoji Gradu koji prednjači u europskoj uljudbi. Od te njihove odluke proći će punih 527 godina da Ujedinjeni narodi donesu Deklaraciju o pravima djeteta (1959.). Tek su tada djeci i njihovim majkama na svjetskoj razini priznata – i to samo neka – prava koja im je u Dubrovačkoj Republici jamčio Zakon o Nahodištu iz 1432. godine. Da, otvaraju se vrata Velike vijećnice nad kojima je uklesano *Obliti privatorum, publica curate* – kako nas je podsjetio i Ivan Pavao II., 6. lipnja 2003. godine: zaboravljamo sve privatno, služiti ćemo i raspravljati samo o zajedničkom dobru naših građana. Bio je 9. veljače. Prošao je tek koji tjedan otkada je Dubrovčane žarom Božjega nadahnuća na milosrđe i odgovornost prema životu potaknuo veliki propovjednik sveti Jakov Markijski. Podsjetio ih je na odnos prema novorođenim životima čiji je tvorac božanska ljubav, ali ideja je nikla u srcima same vlastele. Bilo je i opravdanih razloga za to. Zato, mir vama, časni oci vijećnici Republike i preuzvišeni kneže, koji ste s 94 glasa »za« donijeli taj Zakon, ali i vama dvadesetdevetorici koji ste bili »suzdržani« ili »protiv« i kroz stoljeća nas poučavate o vrijednosti republikanstva i parlamentarizma koje ste izabrali

za tisućljetni oblik sustava vlasti slavne Dubrovačke Republike.

Ordo Hospitalis misericordiae, Zakon o osnutku i opskrbi Nahodišta za stvorenja koja se nečovječno odbacuju, tajnik Vijeća zapisao je u Zelenu knjigu, zbornik dubrovačkih zakona. Vijećnici su u preambuli izjavili odanost Bogu za sve što njihov Grad tada imaše, a imao je »obilat napredak i sreću građana, rađanja djece kao u svakom dobrom gradu, zdravlje koje je pratilo sve građane, sigurnost u obrani domovine«. I baš zbog toga Djelitelju tolikih dobara žele se odužiti ljubavlju i skrbi prema napuštenoj djeci jer ona su, »premda slika Božja, došla na ovaj svijet i ni od koga nemaju pomoć ni ufanje doli u Božje milosrđe i naše sažaljenje«. I zato određuju da se »u ime svemogućega Boga, na dobročinstvo siromašnoj djeci ima učiniti i podići Utočište (zaklonište, hospicij, nahodište) koje neka se zove po Milosrđu, u kojem se ta stvorenja moraju primiti i odgajati«. Vijeće zatim određuje lokaciju, kuću nasuprot samostanu Male braće na Placi koja je pripadala Jakši Kotrulju. Jakša Kotrulj (Kotoranin) bio je otac Benedikta Kotruljevića kojemu smo ove godine podigli spomen-ploču u Kovačkoj ulici gdje je živio i pisao svjetski poznata djela o gospodarstvu, trgovini i računovodstvu.

Nahodište je bilo u Zlatarićevoj ulici broj 3. I danas je vidljiv prozor u kojemu je bila ugrađena obrtaljka na koju se polagalo dijete. Još je vidljiv uklesan natpis iz Psalma na latinskom jeziku: »Concaluit cor meum intra me, et in mediatione mea exardescet ignis«

– »Srce se moje raspalilo u meni, dok sam uzdisao, vatra je gorjela.« Diskrecija predaje djeteta bila je zajamčena zakonom i štíćena sve vrijeme postojanja Nahodišta. Država se brinula za odgoj, osnovno obrazovanje i sve troškove djece. Mogla su se udomiti od treće, a posvojiti od šeste godine. Nakon velikoga potresa 1667. godine, Nahodište seli u Pile, gdje su ga zvali Bolnica na sedam skalina, pa na Brsalje, u zgradu koja je 2007. srušena. O toj lokaciji dum Mato Vodopić, hrvatski književnik i dubrovački biskup, oko 1876. godine piše u Denevriji: »Ona kuća, kako vidiš ju, neugledna je, ali je znatna; skini joj klobuk er je jedna od najstarijih kuća takve vrsti u Europi: kuća milostinje u kojoj shranjuju se nevina dječica, plod sramotna porođenja što ona koja ga je na svijet vrgla, il odmeće ga il ne smije da se oda.« Zadnja lokacija Nahodišta, od 1887. do 1927. godine, bila je u sklopu novosagrađene (sada Stare) bolnice.

U svijetu, gdje se prakticiranje vjere sve više potiskuje u privatno, knjiga don Stanka Lasića hvata se u koštac s vječnim pitanjem života koji je Božji dar i nitko nema pravo njime raspolagati drukčije od Božjega nauma. Ova knjiga nije samo apologija ljudskih prava, ona je u prvomu redu poziv na susret s Bogom kojemu je sadržajno ime Neizmjer-na ljubav. Bog je jedini kadar podariti radost i nadu svakom čovjeku u njegovim nedoumicama. Utjelovljenjem se Božji Sin na određeni način sjedinio sa svakim čovjekom pa je i čovjekov poziv samo jedan i to božanski. Ova knjiga otvara teološku misao drugim disciplinama, siječe klišeje otkrivajući nešto

dojmljivo i prekrasno o vječnom »ple-su« života i Boga. Doživio sam je kao nastavak molitve, ispunjene znojem, jasnoćom i udivljenjem.

Odlučite li se ove godine pročitati vrijednu knjigu, preporučujem vam ovu, don Stankovu. Jer naš život, i život onih prije nas, i onih koji će slijediti, ima jednaku veličanstvenu vrijednost i nepopovljivo dostojanstvo zato što je svaki čovjek pozvan sudjelovati u Božjemu životu.

Ivan Mustać

Rémi Brague,
Il Dio dei cristiani. L'unico Dio? (orig. Du Dieu des chrétiens et d'un ou deux autres)

– Raffaello Cortina Editore, Milano, 2009., 168 str.

»U biti teologija je jedina disciplina koja započinje pitajući se o onomu što druga znanja uzimaju kao pretpostavku, a to je samo postojanje objekta kojim se bavi. Ona napreduje samo tako što traga za uvijek jasnijim značenjem imenice 'Bog' i glagola 'postojati'.« (str. X.) Tim riječima francuski filozof Rémi Brague opisuje kako je njemu kao filozofu teologija trajni izazov. Teologija zapravo jedina propituje objekt svojega proučavanja. To znači da je teologija trajno u krizi, izazvana mogućnošću postojanja ili nepostojanja Boga, neprestano propitujući smisao i značenje samoga »objekta« kojim se bavi, a to je Bog. Nijedna znanost to ne čini, nego svoj objekt istraživanja uzima kao već

sasvim razumljivu stvarnost. Primjeric, filozofija ne propituje ima li smisao razumska spoznaja, nego je pretpostavlja kao činjenicu. Tako biologija ne propituje smislenost života, kemija postojanje prirodnih elemenata itd. Naslanjajući se na Bragueovu misao mogli bismo reći da teologija, ako ju se ispravno shvati i živi, predstavlja najradikalniju znanstvenu disciplinu. No, ostavimo sada to vrlo važno promišljanje i vratimo se Bragueovoj knjizi. Kako autor ističe u uvodu, knjiga je zbirka njegovih već objavljenih članaka koje je sada za ovu knjigu doradio i nešto promijenio. Knjiga nema nakanu biti apologija kršćanstva niti se želi dokazivati Božja opstojnost. Brague želi samo ukazati na neke važne vidove (slike) kršćanstva, po kojima se ono razlikuje od ostalih vidova i slika. Pogledajmo o kojim je slikama riječ.

U prvomu poglavlju »Prestanimo govoriti o tri« autor se osvrće na neprestano uspoređivanje kršćanstva sa židovstvom i islamom. Prvo, pojam monoteizma, koji se koristi za sve tri religije, uopće ne označava isti monoteizam. Kao što postoji filozofski monoteizam i religijski monoteizam (Egipat), tako se kršćanski, židovski i islamski monoteizam razlikuju. Nadalje, dok kršćanstvo priznaje monoteizam židovstvu, židovstvo i islam imaju poteškoća s priznanjem kršćanstva kao monoteističke religije (str. 7.). I samo kršćanstvo nije uvijek prihvaćalo islam kao monoteističku religiju pa tako Ivan Damaščanski i drugi srednjovjekovni teolozi smatraju islam idolatrijskom religijom koja štuje Muhameda i druge